

Dil Üzerine

– Şakir Albayrak · 03 Mart 2016

DİL ÜZERİNE

Bir kelimenin etimolojisi ve hayatiyetine dair

Dünür: "tünür"şeklinde yazımı "dügür" yazımının nazal "n"li yazımıdır ki "ng"seslerinin entegre bir şekilde çıkmasının işaretidir. Bu da günümüzde "dügür" biçiminde halk ağzındaki yumuşamış örneğidir.

Düğme : ETü: tügme düğüm tüg- bağlamak, düğümlmek +mA

Düğüm := ETü tügün düğüm

Düğün :

"Dünür" kelimesinin anlamı ve etimolojik yapısıyla ilgili çok zamandır zihin yoruyordum. Sonunda yazmaya karar verdim.

"Düğün" ve "dünür" kelimelerinin arasında bir münasebet olmalıydı ve söyleniş bakımından da yakınlık bulunmalıydı. Aksi halde dil varlığı ve tekâmülüne aykırılık bulunurdu. Kendimce olayı çözdüm. Bu yanlışlığın çözümü için mahalli kullanılışları da dikkate almak gerekirdi.

Doğduğum, büyüdüğüm çevrede, evlenmeye aday kız ve oğlan babalarına "dügür",oğlan v e kız annelerine "dügürşü" denirdi. Halen öyle midir? Öyle olup olmadığını bilmiyorum. Zira yaklaşık elli yıldır mahallî konuşmalara uzağım. Bu anlamlandırmaya paralel sözlük çalışması yaptım.

Kelimelerin geçerli sözlüklerdeki anlamlarını karşılaştırdım:

Birbiriyle ilgisini düşündüğüm kelimeleri de konuya dâhil ettim.

Dünür: ETü, tünür, evlilik yoluyla akraba, hısım. Bu tanımda bir araya getirme olduğu açık değil mi? Eski Türkçe 'de "Dünür "kelimesinin Fransızcadan Türkçeye aktarılan nazal "n" karakteriyle söylendiği anlaşılıyor. Bunu bugün nazal karakteriyle söylemiyoruz. Söylesek isabetli olur. Bağlam kopukluğu da giderilmiş olur. Nazal "n " sesi ng karışımı genizden söylenen bir sestir. Anadolu'nun halen bir çok yerinde özellikle orta Anadolu ve mücavirinde konuşmalar senin ,onun, bunun, şunun ve benzeri kelime bitişlerinde "n" sesi ile g sesi kaynaştırılarak söylenir. Yazı dili ortak olduğunda "n" sesi yazıya geçirilir. "Dügür" kelimesinin aslı da "dügür "olarak söylenir. Seslendirme geniz kaynaklıdır. Yazıya ses katamadığım için anlatımı zor. N ile g sesi genizde birleştirilip tek ses olarak çıkarılır. Eski Türkçe bu ses kaf-ı nun ile yazılıp söylendiği için yazı dili aynı olmasına rağmen şivelerde Ng seslerinin imtizacından mütevellit farklı söylenişler oluyordu.

Aşağıda da görüleceği gibi iki yakamızı birleştiren "dügme" kelimesinin de düğün kelimesiyle akrabalığını etimolojik bakımdan düşünüyorum. Zira "Dünür" kelimesinin analizinden yola çıkılarak bir anlam bağı kurmak mümkün olmuyor. Ama Düğme, düğüm, düğür, düğün, düğ- kelimelerinin etimolojik bağlarının bulunduğu gözüküyor. Bunda bir dayatma hissi taşıyorum. Hatta" düğ- " kelimesinin bu konuya öge olan diğer kelimelere kök olduğu gözüküyor.

Yine de ben, dil akademisyenlerinin konuyla ilgilenmelerinin daha isabetli olacağına inananlardanım.

Düğme :

Düğüm := ETü tüğün düğüm Burada yaklaştırma da var.

Düğün : Burada da apaçık var. Özellikle akit: sözleşme apaçık.

Öyleyse düğünün konusu olan çiftlerin ebeveynlerinin vasfı bu manaya bağlı olmalı değil mi? Bir araya getirme işine düğün deniyorsa Ana babaya da Düğür denmesi uygun olmaz mı? Bu kelimenin sözlüklerde "Dünür " şeklinde bulunmasının tembellikten mi, yoksa yuvarlamacılıktan mı olduğunu bilmiyorum. Birazcık çaba gerçeğin anlaşılmasına kâfidir aslında. Tarama sözlüklerinin uydurmacılığının böylece anlaşılması düşünüyorum.

Evlilik töreninin adı, "düğün"se evleneceklerin ebeveyninden, babalara düğür, annelere düğürşü denmesinin ne sakıncası olabilir. Hadi diyelim Türkçede isimlerin erkeklere ve kadınlara göre ayrımı olmayacağına göre "Anne-babaya "düğür denmesinin "dünür "denmesine göre çok daha temelli olduğu gözüküyor.

Kelime taraması yaptığını beyan eden kurumun nerede tarama yaptığını, bilmiyorum. Ben 42 yıllık öğretmenim, çeşitli yerlerde de bulundum. Bir taramaya şahit olmadım. Dil akademisyenleri için bu ciddiye alınması gereken bir konudur. Masa başında yürütülen işlerin mesafesi masanın en ve boyunu elbette aşamaz. Saha çalışması çok önemlidir.

Diğer taraftan bir kelime daha var: Bu da yöresel: "Tüğnük" bunun anlamı ise gelişigüzel bir bağlama, sökülmesi veya çözülmesi zor bir bağlama. Hatta daha zoruna "kör tüğnük "de diyor yöre insanı.

Bir kelime için bu kadar lâfa ne gerek var diye düşünmeyelim. Dil işlenirse işe yarar. Bu günün bazı yanlış aydınlanmışları Türkçenin bilim dili olamayacağından dem vuruyorlar. Mas başı taramacılığı ile başka hangi sonuca varılabilir.

Ben doğrusu bu demiyorum. Realiteyi sunmaya çalışıyorum. Doğrusunu akademisyenlere bırakıyorum. Nazal "n" :Geniz özelliği taşıyan, nazal. Geniz sesiyle oluşturulan "n" eski Sağır kef,veya nun kafıdır. Genizden çıkan "n" sesi "ng" şeklini alır. Mesela: Eskiden deniziçin dengiz, pınar için pıngar' dı. Sana için sanga, bana için banga gibi.

Nazal: Fransızcadan alıntıdır. Geniz "n"esi için "nazal ne" denmiştir. Ng birleşimi bir sestir.